

Vuk'uzenzele

O e tlisediwa ke Ditlhaeletsano tsa Puso (GCIS)

English/Setswana

Phatwe 2022 Kgatiso 1

Go matlafatsa basadi ka temothuo

Owen Mngadi

Ngaka Ethel Zulu ke molemirui yo mo potlana yo a santseng a gola yo a dirang bontle mo temothuong.

O sola mosola kitso ya gagwe e e tseneletseng ya go tlhaloganya ka dijo mmogo le maitemogelo a gagwe a sebaka sa dingwagangwaga a go rua dikgogo le go jala

merogo mo polaseng ya gagwe mme maitlhommo a gagwe ke go matlafatsa basadi ba bangwe gore le bona e tle e nne balemirui ba bagwebi.

Ngaka Zulu, yo a nang le dingwaga di le 48, yo a nang le lekwalothuto la bongaka mo dithutong tsa dijo, o na le polasa ya bogolo jwa diheketara di le 23 kwa Cullinan, e leng lefelo le le gauifi

le Pretoria, mme teng o jala le go tlhagisa merogo e e sa godisiweng ka dikhemikhale mmogo le go rua dikgogo mme ditlhagisiwa tseno o di rekisetsa mabentlele a dijo a magolo.

Mo polaseng ya gagwe gape go katisiwa baithuti ba le 20 ba ba ithutelang dithuto tsa temothuo. Ngaka Zulu o ne a rola tiro ya gagwe kwa Lefapheng la Temothuo

mo porofenseng ya Bokone Bophirima mme a itshimololela setheo sa katiso se se bidiwang, Hope Nutrition Business Consultants.

O simolotse kgwebo eno morago ga gore a fudugele kwa porofenseng ya Gauteng mme koo a palelwa ke go ka iponela tiro ya batlhankedi ba dithuto tsa dijo.

O na le lerato le legolo mo temothuong mme o fisegele gore ka le lengwe la matsatsi a thuse mo go direng gore basadi ba bantsi ba tsene mo lephateng la temothuo, lephata le a naganang gore le na le bokgoni jo bogolo jwa go matlafatsa batho le go ba tlholela ditiro.

“Ke diretse puso sebaka sa dingwaga di le robedi, ke dirisana le batlhankedi ba kgodiso ya temothuo, mme re ne ra thusa balemirui ba le bantsi ka merero ya pabalasego ya dijo, ya phepafatso ya dijo le ya dijo tse di dikotla.

Ga ke a bolo go nna le lerato la temothuo go tswa ke sentse ke le monnye ga go tiro epe fela e ke neng ke ipona ke e dira ntle le yona eo.”

Ngaka Zulu o tlhalositse gore ka setheo sa gagwe sa go katisa batho o thusitse basadi

le bašwa go ralala le diporofense di le thataro gore ba kgone go tlhokomela dipolasa tsa bona.

Go gweba ka thuo ya dikgogo

Ka ngwaga wa 2017, Ngaka Zulu o ne a lemoga gore go katisa batho fela ntle le go diragatsa se a se rutang go tshwana fela, ka jalo o ne a reka polasa eo mo go yona a diragatsang seo a se rutang.

Gompiano o gweba ka go rua dikgogo mme o na le dikgogo di feta di le 7 500. Kwa tshimologong o ne a itheile a re o tla jala fela merogo e e sa godisiweng ka dikhemikhale.

“Dikgogo ke di tlhokela manyora. Ke ne ke iphitlhela ke gasagane le naga ke kopa manyora a dikgogo mo baagisaning ba me gore ke kgone go a tshela merogo ya me.

Seno ke sona se se dirileng gore ke iphitlhela ke ruile dikgogo. Mo sebakanyaneng sa dingwaga tse di ka fa tlase ga di le pedi re ne ra iphitlhela re setse re na le dikgogo di le 5 000 mme ka jalo re ne ra simolola go rekitsetsa mabentlele a dijo a magolo a mo kgaolong ya rona.”

O tlaleditse ka gore dikgogo tsa gagwe le tsona ga di godisiwe ka dikhemikhale

E tswela mo go tsebe 2

MoAforika Borwa wa ntlha wa motho wa mme yo a fofisang dipharašuta tsa masole

Tsebe 10

Lesedi Ledwaba o fetola kgwebo ya dikonteraka go e isa kwa maemong a a kwa godimo a iseng a bonwe

Tsebe 11

Go buisa Vuk'uzenzele tsenya epe ya GOVAPP e o ka e fitlhelang mo go:

Morago o batle SA Government mo go Google playstore kgotsa mo go appstore

IKGOLAGANYE LE RONA MO GO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwebesaete ke: www.gcis.gov.za Imeile ke: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mogala ke: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, GA E REKISIWE

E tswela go tswa mo go tsebe 1

mme di a bulelwa gore di ye go sela. O dirisa manyora a dikgogo mo tshimong ya gagwe mo a jalang merogo e e jaaka sepenatšhe, boro-kholi, khabetšhe le dipe-pere.

Ngaka Zulu ga a rekisetse fela mabentlele a dijo a magolo, o rekisetsa gape le batho ba ba rekisang mo mebileng. Kgwebo ya gagwe e tsamaya sentle mo e bile a thapileng gape le basadi ba bangwe ba le 12 mo ditirong tsa letsatsi le letsatsi.

Go ya ka Zulu, lephata

la dikgogo ke lephata le lengwe la a a botlhokwa ka fa nageng, go nne malapa a le mantši a ja nama ya kgogo go phala dinama tse dingwe.

Ngaka Zulu o fisegela gore ngwaga yo mongwe le yo mongwe a ka katisa basadi ba feta ba le 1 000 ka tsa temo go ralala le naga.

O tsewa gape jaaka mole-mirui yo a tshepagalang wa nama ya dikgogo tse di bulelwang gore di ye go sela le motlhagisi wa merogo e e sa godisiweng ka dikhe-mikhale.

O eletsa balemirui ba basadi ba ba fisegelang go nna balemirui gore ba se

itlhaganele mme ba tseye kgato ka kgato mme ba se letele gore puso e ba tswa thuso. “Thuso ya puso fa e tla e tshwanetse go go fitlhela o setse o le kgakala.

Fa e le gore o batla go ipona o ruile dikgogo di le 3 000, ga go sepe se se go kgoreletsang gore o simolole ka go rua di le 20. Kopana le mabentlele a dijo a magolo a mo o leng gone mme o utlwe gore fa o batla go ba rekisetsa ba tlhoka gore di-tlhagisiwa tsa gago di bo di le mo maemong afe a bole-ng mme lo ipope ngatana gore le kgone go tlhagisa dijo tsa boleng joo le go fitlhelela palo e ba e tlhokang.

Go matlafatsa basadi ka temothuo

Ngaka Zulu o dumela gore temothuo e ka nna le mosola o mogolo mo go direng gore basadi ba itirele letseno le mo go tlholeleng basadi ba bangwe ba bantsi ditiro.

“Fa o dira gore mosadi a ikemele o a bo o dira gore setšhaba se ikemele. Re le basadi re kgona go abelana ka kitso e re nang le yona le go dira gore seo se tswela molemo batho ba bangwe ba bantsi.”

O tlaleditse ka gore basadi ga ba tshwanela go itomeletsa ka go dira tiro ya temothuo fela mme ba

tshwanetse go dira ditiro tse dingwe tse di sa tlwae-legang tsa intaseteri eno go tshwana le go tsena mo kgwebong ya go rekisa dijo tse di apeilweng tse di kotutsweng, ya go phuthela dilwana tse di kotutsweng le ya go reka ba rekisa dilo tse di kotutsweng.

“Go itirela letseno ke yona tsela ya tse dingwe tse di ka dirisiwang go fedisa tirisodikgoka e e totileng batho ba bong jo bo rileng mme seno, gare ga ditiro tse dingwe tse dintsi, se ka kgona go diragadiwa ka ditiro tsa temothuo,” ga rialo Ngaka Zulu.

Go ikuelwa mo dikgwebopotlaneng gore di tsenye dikopo tsa go enngwa nokeng

Nosihle Shelembe

Tona ya Tlhabololo ya Dikgwebopotlana, Stella Ndabeni-Abrahams, o ikuetse mo dikgwebopotlaneng kwa makeišeneng le kwa metseselegaeng gore di tse-nye dikopo tsa go enngwa nokeng ka go sola mosola Letsholo la go Ema Nokeng Boitshimolole-dikgwebo kwa Makeišeneng le kwa Metseselegaeng (TREP).

“Re ikemiseditse go fedisa botlhokatiro le lehuma mme gape ke maikarabelo a rona go godisa ikonomi,” Tona Ndabeni-Abrahams o tlhalositse jalo.

Fa a ne a bua kwa Kopanong ya Bašwa ya SheTradesZA e mo malobeng e neng e tshwaretse kwa Pretoria, Tona o ne a re madi a mantši a a beetsweng kwa thoko go samagana le merero ya TREP ke Milione o le mongwe wa diranta, mme mo go yona go na le lephata le le abelanang ka madithuso fa lephata le lengwe le abe-

lana ka madikadimo.

Beng ba dikgwebo tsa ko makeišeneng le tsa ko metseselegaeng ba ka tsenya dikopo tsa go enngwa nokeng, mmogo le tsa go tlamelwa ka madithuso, ka go dirisa foromo ya go dira dikopo e ba ka e fitlhelang mo Setheong sa go Thusa go Godisa Dikgwebopotlana (SEDA), mo Setheong sa Matlole a Dikgwebopotlana (SEFA), mo Setheong sa Naga sa Matlole a go Godisa Dikgwebo (NEF) mmogo le mo Setheo sa Naga sa Thuso ya Bašwa (NYDA).

Gore batho ba bone thuso eno e tshwanetse ya bo e le baagi ba naga ya Aforika Borwa.

Beng ba dikgwebo tseno ba ka thusiwa ka dithuso tse di latelang:

- Letsholo la go ema nokeng mapaka a ma potlana le a dikuku
- Letsholo la go ema nokeng dikgwebo tsa mafelo a go lokisa le go penta dijanaga (mmogo le dikgwebo le dikgwebopotlana tsa mafelo a a rekisang diphatse

tsa dijanaga le dikgwebo tse di potlana tse di sa kwadisiwang tsa go rekisa dijanaga)

- Letsholo la go ema nokeng diselaga
- Letsholo la go ema nokeng dikgwebo tsa diapara, tsa matlalo le tsa masela
- Letsholo la go ema nokeng dikgwebo tsa didirisiwa tsa go ithokomela
- Letsholo la go ema nokeng dikgwebo tsa di-spaza
- Letsholo la go ema nokeng dikgwebo tsa go besa nama le tsa dijo tse di apeilweng.

Batho ba ka kwadisa mo webesaeteng ya smmesa.gov.za. mme ba tlatse tshedimosetso e e tlhokagalang.

Mo go netefatseng gore tlamelo ya matlole ya dikgwebopotlana ga e ngamole tlhogo, puso e samagane le go dira gore ditheo tsotlhe tsa yona tsa dikgwebopotlana e nna setheo se le sengwe fela.

“Ga jaanong re samagane le go kopanya SEFA le SEDA mmogo le Setheo sa Dibanka tsa go Thusa Dikoporasi.”

Letsholo la SheTrades

Ndabeni-Abrahams o tlhalositse gore puso, ka go dirisa matsholo a a farologaneng, e kgonne go tswa thuso lephata la dikgwebopotlana gore le kgone go gola le go tlhola ditiro tse di tlhokagalang.

“Ba Lefapha la Tlhabololo ya Dikgwebopotlana mmogo le ba SEDA ba ikopantse le ba Setheo se se Botlhokwa sa Dikgwebo tsa Boditšhabatšhaba (ITC), gore letsholo la SheTrades le tli-siwe ka fa nageng ya Aforika Borwa mmogo le go tlhoma lefelo le legolo la SheTrades.

“Maitlhommo a letsholo leno ke go matlafatsa dikgwebo tse beng ba tsona e leng basadi gore di kgone go gweba ka fa nageng, ka fa kgaolong ya rona ya kontinente le kwa dinageng tsa boditšhabatšhaba. Lefelo leno le ema nokeng basadi ba e leng beng ba dikgwebo ba maAforika Borwa ba le 10 000 ka dikgato tsa go ba matlafatsa sebaka sa din-gwaga di le nne ka bokgoni

jwa go tsamaisa dikgwebo le jwa go dira ka botswapelo,” Tona o tlhalositse jalo.

Basadi ba ka nna 3 000 ba maAforika Borwa ba e leng beng ba dikgwebo ba setse ba ikwadisitse mo go SheTradesZA e bile jaanong ba tlamelwa ka katiso mo inthaneteng le ka tlhatlhelelo ya bokgoni tse ba sa di dueleleng.

SheTradesZA e tla dira gape gore go nne bonolo gore dikgwebo tse beng ba tsona e leng basadi di kgone go fitlhelela dipeeletso mmogo le go oketsa ditšhono tsa dikgwebo.

“Go nneng le seabe ga rona mo go SheTradesZA re le lefapha mmogo le SEDA go bontsha maikemisetso a rona mo go thuseng basadi le mo go reng ba kgone go itirela letseno mo nageng ya Aforika Borwa,” ga rialo Tona Ndabeni-Abrahams.

– SAnews.gov.za

Go bona tshedimosetso ka botlalo ka ga SEDA letsetsa **0860 663 7867**, romela imeile mo go info@seda.org.za kgotsa o tsene mo go www.seda.org.za.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Head of Editorial and Production
Regomoditswe Mavimbela
Regomoditswe@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | Zanelemngadi@gcis.gov.za

Acting Managing Editor
Tendai Gonese | tendai@gcis.gov.za

News Editor
Noluthando Motswai

Writers: More Matshediso
Ursula Graaff

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Khulu | Mahanyele Ramapala

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

Printed by:

Distributed by:

Re tla dira sengwe le sengwe mo matleng a rona go fedisa go tshaba ga mabone

Esetse e le dibeke di le dintsinaya mabone a ntse a tshaba a sa fetse mme seo se kgoreletsa tsamaiso ya ikonomi ya naga ya rona le go dira gore maAforika Borwa otlhe a rwale boima.

Gore naga e tsene mo kगतong ya borataro ya go tshaba ga mabone ke ka ntlha ya gore dijenereitara tse di fetlhang motlakase wa dimekawate di le 18 000 di robegile mme gape le badiri ba ba di baakanyang ba ne ba tsenela megwanto e e seng mo molaong ya go okelediwa megolo.

Jaaka e setse e le sebaka sa go feta dingwaga di le lesome mabone a ntse a tshabetse ruri, selelo sa maAforika Borwa mmogo le go tshakgala ga bona go a tlhaloganyega. Fa seemo se le jaana, batho ba bona e le gore jaanong seno se feteletse.

Le fa go bonagala e kete go tshaba ga mabano go setse go feteletse, nnete ke gore go dikgato di le di-

ntsinyana tse re setseng re di tsere go rarabolola matsapa a tlhalelo ya motlakase.

Selo sa ntlha se se botlhokwa se re tshwanetseng go se dira ke go dira gore mabone a se tlhole a tshaba.

Fa motlakase o busediwa sekeng le dijenereitara di baakanngwa, Eskom e tla kgona go fokotsa dikgato tsa go tshaba ga mabone gore di nne kwa tlase.

Tumelano e e utlwantsweng ke Eskom le mekgatlho ya badiri e tla thusa gore tiro ya go baakanya dijenereitara tse di senyegileng go samaganwe le yona mmogo le go busetsa tirong diyuniti tse dingwe tsa tlamelo ya motlakase. Megala ya motlakase e e tswang kwa Cahora Bassa kwa nageng ya Mozambique e baakantswe, mme seno se okeditse motlakase wa rona ka dimekawate di le 600, e bile gape le Yuniti ya borataro ya Medupi le yona e buseditse mo tirisong ka Lamatlatso o re tswang

mo go ona, mme seno se okeditse motlakase wa rona ka dimekawate di le 720.

Diyuniti tse dingwe gape tsa tlamelo ya motlakase le tsona di tla busediwa tirong, mme seno se tla fokotsa tlhalelo e re lebagang le yona ya motlakase.

Ka fa letlhakoreng le lengwe, ditheo tsa molao di samagane le namane e tona ya tiro ya go lwantshana le tshenyetso ya ka bomo, bogodu le bonweenwee kwa Eskom go samagane le bogodu jo thulaganyo ya naga ya rona ya motlakase e tobaneng le bona.

Kwa bokhutlhong se se botlhokwa ke gore re tshwanetse re oketse motlakase o re nang le ona.

Seno se tla thusa Eskom gore e kgone go tlhokomela le go tsosolosa dithoto tsa yona tse di botlhokwa le go dira gore tiro ya yona e kgone go tshepagala. Seno se tla thusa le gore re nne le motlakase o o fetang le o re o tlhokang go re thusa gore fa re ka nna le matsapa a gore diyuniti tse dingwe di

le mmalwa di senyege re bo re itse gore re na le motlakase o re ka o dirisang.

E nngwe ya dikgato tsa ntlha tse ke di tsereng mo ngwageng wa 2018 e ne e le go fetola letsholo la dithendara tsa go reka motlakase wa go fetlhiwa ka ditsela tse dintshwa. Mo godimo ga go reka motlakase wa go fetlhiwa ka ditsela tse dintshwa ka go dirisa letsholo leno, go ne ga okediwa gape le maemo a a tlhokang dilaesense fa o batla go tlhagisa motlakase mme diporojeke tse dintshwa tse di tlhagisang motlakase di letleletsewe gore ga di tlhoke dilaesense fa ba tlhagisa motlakase wa dimekawate di le 100, mme seno se raya gore bao ba agang mafelo a go tlhagisa motlakase o o sa feteng palo e e beilweng ga ba sa tlhoka go nna le dilaesense go dira jalo. Phetogonyana eno e buletse dipeeletso di thiba letsatsi tse di ka dirisiwang ka fa nageng.

Eskom e na le mabala gaufi le mo diteiseneng tsa bona tsa motlakase ao bao ba beeletsang mo motlakaseng wa go fetlhiwa ka ditsela tse dintshwa tse di sa kgotlheleng tikologo ba ka a dirisang. Go setse go garetse kgato ya go baakanya ka fao diyuniti tsa Medupi di bong di tshwanetswe go agiwa ka gone gore yuniti ya bo 1, ya bo 2 le ya bo 3 di dire sentle mme go saletse fela yuniti ya bo 5 le ya bo 6.

Le fa tota dikgato tseno di le botlhokwa e bile di tla re tlela tse di molemo mo dikgweding tse di tlang, tsona di santse di le kgakala

go ka samagane le matsapa a a re farafereeng.

Dibeke di le mmalwa tse di fetileng di re bontshitse gore re santse re tlhoka go dira go utlwagala ka bonako jo bo kgonagalang.

Ga go lebaka le le utlwagalang gore naga e tshwana le ya rona, e e phimpheletsweng ka bokgoni, badiri le dididiriswa, e tshwanetse go itshokela matsapa a go tlhabela motlakase.

Mo dibekeng di le mmalwa tse di fetileng, re ntse re mekamekana le tiro eno le Ditona tse di maleba mmogo le batlhanke-di ba bagolo mo pusong re bontshana mekgwa e mentsi e e farologaneng e re ka e dirisang gore re kgone go kuka maoto mo go oke-tseng motlakase wa rona.

Molaetsa o tlhamaletse: ga re a tshwanela go dira dilo jaaka go tlwaelegile. Re tshwanetse go se boife fa re tsaya dikgato gore re kgone go fedisa ditiragalo tsa go tshaba ga motlakase.

Le fa e le gore dikgato tse jaanong re di tsereng di tla dira bonnete jwa gore mo isagong re nne le tlamelo ya motlakase e e tshepagalang e bile e sa je go le kalo ka fa potaneng, re ntse gape re lebelela gore ke dikgato dife tse dingwe tse re ka di tsayang gona jaanong gore seo re se batlang se goroge ka bonakonyana.

E tla re mo nakong e e sa fediseng pelo ra konosetsa tiro e e tseneletseng le ya go batlana le maikutlo a baagi e leng seo se leng botlhokwa thata mo go garelang dikgato tseno tsa tlaeletso. E tla re mo nakong e e sa fediseng pelo re itsise baagi gore ke dikgato dife tse di mosola tse re tla di tsayang gore re fitlhelele se re se batlang ka ponyo ya leitlho gore re kgone go khutlisa dikgato tsa go tshaba ga mabone.

Ga go na tharabololo e e bonolo fa go tla mo dikgwetlhong tsa naga ya rona tsa matsapa a motlakase.

Le fa tota go le jalo, re itomile sesino e bile re ikotile sehuba gore re tla dira sengwe le sengwe se re ka se kgonang le go dirisa sengwe le sengwe se se mo maatleng a rona gore re kgone go tlhagisa motlakase o re o tlhokang ka fa nageng ya rona. **V**